

Utrikesutskottets betänkande

1979/80: 17

med anledning av motion om ökat stöd till befrielsekampen i Södra Afrika

Motionen

I motionen 1978/79:590 av Lars Werner m. fl. (vpk) föreslås

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att nya regeringar i Rhodesia och Namibia där Patriotiska fronten resp. SWAPO inte är representerade inte bör erkännas,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att Sverige mera restriktivt tillämpar FN-sanktionerna mot Rhodesia så att dess olagliga regering hindras att ha representanter i Sverige,

6. att riksdagen hos regeringen anhåller om en undersökning av svenska brott mot FN:s vapenembargo mot Sydafrika,

7. att riksdagen hos regeringen anhåller om en undersökning om värvning av legosoldater till Södra Afrika sker i Sverige.

Övriga yrkanden i samma motion om ökat stöd till befrielsekampen i Södra Afrika behandlades under föregående riksmöte dels i samband med biståndsfrågorna (UU 1978/79:27), dels vid behandlingen av anslag och riktlinjer för u-landsinformation och biståndets organisation (UU 1978/79:30) och slutligen vid behandlingen av investeringsförbudet i Sydafrika och Namibia (UU 1978/79:33).

Bakgrund

FN:s befattning med Södra Afrika-frågorna har under det gångna året framför allt knutits till Namibia och – särskilt under de senaste månaderna – Zimbabwe-Rhodesia. Det är i dessa båda problemområden man har tyckt sig se början till avgörande förändringar. Även Sydafrikas apartheidpolitik ägnas stor uppmärksamhet i FN, vilket bl. a. framgår av att ett stort antal resolutionsförslag i frågan behandlas vid årets möte med generalförsamlingen.

En grupp om fem stater, nämligen Canada, Frankrike, Förbundsrepubliken Tyskland, Storbritannien och USA, presenterade under år 1978 en plan för Namibias frigörelse. FN:s säkerhetsråd fattade därefter i september 1978 beslut om genomförande av denna plan. En civilt och militärt sammansatt FN-kår skall enligt planen övervaka fria och rättvisa val i Namibia med åtföljande självständighet för området. Sverige har i det sammanhanget ställt i utsikt att medverka i en FN-insats i Namibia om en sådan skulle bli aktuell. Sydafrika sade sig först godta denna FN-plan med förbehåll på vissa punkter,

men har därefter, bl. a. genom val utan internationell kontroll i december 1978, verkat för en s. k. intern lösning i Namibia. I denna situation har Sverige under det gångna året upprepade gånger yrkat på ett beslut av säkerhetsrådet om sanktionsåtgärder mot Sydafrika. Regeringen har bedömt att endast ett ökat tryck från FN skulle kunna förmå Sydafrika att samarbeta om Namibia.

Intresset för Zimbabwe-Rhodesia-problemet knyts f. n. i första hand till Londonförhandlingarna. Utrikesminister Ola Ullsten uttryckte den 16 november i år regeringens starka förhoppning att parterna i förhandlingen kommer att visa lika stor samarbetsvilja som hittills så att en överenskommelse skall kunna praktiskt genomföras inom en nära framtid. Vi hoppas, fortsatte utrikesministern, att det ännu inte skall vara för sent att lösa också konflikterna i Namibia och Sydafrika på fredlig väg så att folken där kan få det äkta majoritetsstyre som de så länge kämpat för.

Genom den senaste utvecklingen synes en lösning som kan accepteras av alla parter vara inom räckhåll.

Utskottet

Utskottet begränsar sig i det följande till de fyra yrkanden som nu är aktuella.

I motionens yrkande 3 begärs att regeringen inte skall erkänna regeringar i Rhodesia och Namibia där Patriotiska fronten resp. SWAPO inte är representerade.

Sveriges stöd till dessa frihetsrörelser – både moraliskt i deras kamp mot de existerande regimernas förtryck och konkret genom humanitärt bistånd – är välkänt och behöver inte närmare kommenteras i detta sammanhang.

Sverige har i FN:s behandling av de koloniala frågorna alltid fäst utomordentlig vikt vid principen om folkens rätt till självbestämmande. I den ingår bl. a. att en befolkning skall ha rätt att själv välja sina ledare. Enligt de planer för Namibia och Zimbabwe-Rhodesia som varit under förhandling förutses fria demokratiska val i dessa områden. Utgången av sådana val skall inte föregripas. Utskottet finner det emellertid viktigt att Sverige på olika sätt söker verka för att alla parter ges likvärdiga möjligheter att delta i valen.

Utskottet avstyrker följaktligen yrkandet.

I motionens yrkande 4 hemställs att Sverige mera restriktivt tillämpar FN-sanktionerna mot Rhodesia så att dess olagliga regering hindras att ha representanter i Sverige.

FN:s medlemsstater är folkrättsligt förpliktade att genomföra de beslut FN:s säkerhetsråd har fattat om sanktioner mot Rhodesia. Enligt ett av dessa beslut, som ingår i rådets resolution 253 från maj 1968, får personer med rhodesiska pass inte tillåtas inresa i Sverige. Undantag medges på exceptionella humanitära grunder. Sverige bör också så långt som möjligt hindra inresa för personer med annat pass, vilka kan antas ha hemvist i Rhodesia och

ha begått eller avse att begå handling som strider mot sanktionsbestämmelserna.

Varken denna eller någon annan bestämmelse i säkerhetsrådets sanktionsbeslut lägger emellertid någon förpliktelse på Sverige att utvisa eller förpassa rhodesier som inrest i landet på laglig väg. Överväganden om sådana åtgärder skulle därför endast aktualiseras för den händelse något framkom om dessa personer av den art som normalt ger grund för utvisning eller förpassning. Det är inte svensk praxis att vidta sådan åtgärd på rent politiska grunder.

Tilläggas kan att av de båda personer som namnges i motionen den ene är svensk medborgare sedan 1975, den andre brittisk medborgare som inte haft hemvist i Rhodesia sedan 1966 och kom till Sverige i januari 1977. Ingendera berörs därför av sanktionsreglerna.

Med hänvisning till det sagda avstyrker utskottet detta yrkande.

I motionens yrkande 6 hemställs om en undersökning av svenska brott mot FN:s vapenembargo mot Sydafrika.

Enligt berörda svenska myndigheter föreligger inga uppgifter som tyder på överträdelser av FN:s vapenembargo mot Sydafrika. En undersökning av det slag som föreslås i motionen synes därför obehövlig.

Sverige har efterlevt FN:s vapenembargo alltsedan det 1963 tillkom i form av en rekommendation från säkerhetsrådet. Rådets embargo beslut 1977 hade därför i huvudsak uppfyllts av Sverige och föranledde vad gäller den svenska tillämpningen endast en mindre komplettering.

Vapenembargot omfattar inte tillverkning som sker i Sydafrika av utländska företag. Emellertid saknas belägg för att något av de svenska dotterföretagen där skulle producera varor som kan betecknas som krigsmateriel.

Sverige fortsätter att hävda att vapenembargot dels måste tillämpas effektivare, dels kompletteras med nya sanktionsåtgärder. Sverige har sålunda i år för fjärde året i följd tillsammans med en stor grupp av medförslagsställare i FN:s generalförsamling lagt fram ett resolutionsförslag, i vilket säkerhetsrådet uppmanas överväga åtgärder för att få slut på nyinvesteringar i och finansiella lån till Sydafrika.

Som bekant har Sverige gått längre än något annat västerländskt land i denna riktning genom lagen om förbud mot investeringar i Sydafrika och Namibia (jfr UU 1978/79:33).

Med hänvisning till det anförda avstyrks yrkandet.

I motionens sjunde och sista yrkande föreslås att svenska regeringen företar en undersökning om värvning av legosoldater till Södra Afrika sker i Sverige.

Det nu gällande svenska förbudet mot värvning av legosoldater (19 kap. 12 § Brottsbalken) tolkas, på grundval av förarbetena, så att man förutsätter att värvningskontrakt har ingåtts i Sverige för att värvningen skall vara straffbar. Värving i Sverige genom t. ex. annonsering har inte ansetts

straffbar så länge kontrakt ingås i annat land.

Utskottet har inga uppgifter om att värvning av den straffbelagda arten, dvs. ingående av kontrakt, skulle ha ägt rum i Sverige. Fall av information genom annonsering har förekommit vid enstaka tillfällen. Utskottet finner inte tillräckliga skäl föreligga för en undersökning av det slag som föreslås i motionen. Tveksamma fall av värvning torde i första hand böra prövas av domstol. Enligt vad utskottet erfarit skulle någon sådan prövning inte ha skett under de senaste åren.

Utskottet avstyrker följaktligen motionen även i denna del.

Utskottet hemställer med hänvisning till det anförda

att riksdagen avslår yrkandena 3, 4, 6 och 7 i motionen 1978/79:590.

Stockholm den 11 december 1979

På utrikesutskottets vägnar

ALLAN HERNELIUS

Närvarande vid ärendets slutbehandling: Allan Hernelius (m), Gertrud Sigurdsen (s), Sture Palm (s), Georg Åberg (fp), Ingrid Sundberg (m), Mats Hellström (s), Gunnel Jonäng (c), Gunnar Ström (s), Per-Olof Strindberg (m), Jan Bergqvist (s), Sture Korpås (c), Björn Molin (fp), Axel Andersson (s), Paul Grabö (c) och Maj-Lis Löow (s).

Särskilt yttrande

av Gertrud Sigurdsen, Sture Palm, Mats Hellström, Gunnar Ström, Jan Bergqvist, Axel Andersson och Maj-Lis Löow (samtliga s):

Om de pågående Londonförhandlingarna leder till en överenskommelse om eld upphör och ett avtal om övergång till majoritetsstyre i Zimbabwe genom allmänna val är det som utskottet framhåller viktigt att alla parter ges likvärdiga möjligheter att delta i valet. Det finns tyvärr många tecken som tyder på att såväl Sydafrika som den nuvarande rhodesiska regimen söker försvåra och sabotera den Patriotiska frontens deltagande i en valrörelse. Enligt en rad uppgifter går sydafrikansk trupp nu i ökad utsträckning in i Zimbabwe-Rhodesia. Bara för några dagar sedan utfördes nya bombningar av rhodesiskt flyg mot Patriotiska frontens flyktingläger i Zambia och Mocambique. Samtidigt förbereder sig ekonomiska krafter som står den nuvarande rhodesiska regimen nära för att ge ett kraftfullt finansiellt stöd till dess företrädare. Det är viktigt att Sveriges regering i FN och på annat sätt söker medverka till att likvärdiga villkor kan uppnås för dem som deltar i valet. Sverige bör vara berett att öka sitt ekonomiska stöd till den Patriotiska

frontens civila arbete för att ge fronten möjligheter att praktiskt arbeta inne i landet och därmed främja den demokratiska processen. Ett sådant stöd är viktigt för att motverka den materiella och mänskliga förödelse som Sydafrika och den rhodesiska regimen nu söker åstadkomma genom bombningar av flyktingläger och på annat sätt.

Sydafrika har under lång tid förhalat och försvårat genomförandet av FN-planen för Namibias frigörelse. Förhandlingarna kring Namibia befinner sig för närvarande i ett dödläge. Många uppgifter tyder på att Sydafrika utnyttjat tidsfristen till att fängsla och döda SWAPO-medlemmar inne i landet och till att även på annat sätt försvåra SWAPO:s arbete och dess ställning i ett eventuellt framtida val. Det är viktigt att Sverige fortsätter sitt arbete i FN för att skapa likvärdiga villkor för SWAPO att delta i en demokratisk process, om en FN-lösning kan komma till stånd.

